La quinta del 70

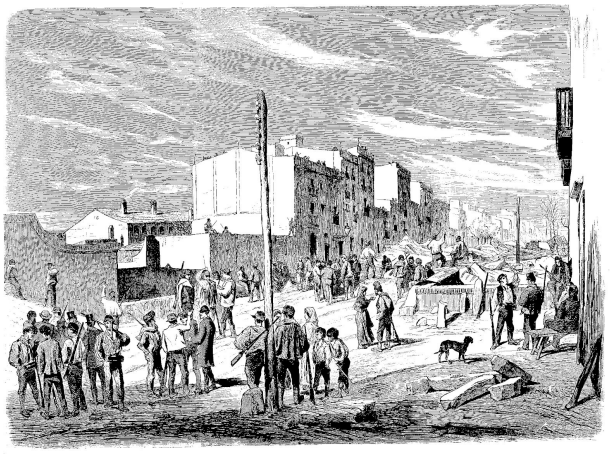

SUCESOS DE BARCELONA.— ASPECTO DE LA BARRICADA DE SANTS MOMENTOS ANTES DE SER ATACADA POR LAS TROPAS.

ESPAGNE. — Les femmes brûlent les registres de l'état civil au balcon de la maison consistoriale de Gracia.
(D'après notre correspondant M. Padro.)

Extracte del llibre
Conrad Roure - Recuerdos de mi larga vida. Editat per El Diluvio, 1925
Tom V - Levantamientos federales y guerra carlista
Capítol 6 - La quinta del 70

(Traduït i adaptat per Oriol Rigola, abril 2020)

Protestes i manifestacions **2**

Actitud del Govern, la Diputació i l'Ajuntament **4**

Intervenció dels intransigents **6**

Avalots a Sants **7**

Barricades a Barcelona **9**

Sublevació de la Vila de Gràcia **12**

Resistència de la Vila de Gràcia **14**

Assalt a la Vila de Gràcia **16**

CC BY-NC-SA 3.0
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/deed.ca

Protestes i manifestacions

Una de les promeses proclamades pels revolucionaris del 68 per atreure el poble va ser l'abolició immediata de l'anomenada contribució de sang.

El crit de "Abaix les quintes!" els revoltats de Cadis conqueriren les simpaties i el suport de la gran massa social, que estava anguniosa per deslliurar-se d'aquell jou d'una manera aniquiladora sobre la joventut espanyola, mantenint-la en un estat d'inferioritat molt similar a una esclavitud denigrant.

Però, un cop van prendre el Poder aquells homes, que s'havien presentat com defensors de les llibertats nacionals, oblidaren aquella promesa llançada en les seves propagandes i per la que bona part del poble espanyol s'havia posat del seu costat.

La guerra que Espanya sostenia contra els insurrectes de les colònies d'ultramar era la causa de què el govern tingués una necessitat constant d'homes i diners.

I com els cossos de voluntaris que formaven no eren suficients per complir les necessitats d'aquella campanya, mig any més tard de portar el rumb de la nació als apòstols del moviment revolucionari, els que havien promès abolir les quintes, varen ser els que varen fer una crida per un nou sorteig.

Protestà la minoria republicana del comportament del Govern i el poble es va sumar a la protesta.

L'horitzó s'albirava tenebrós per aquí, a l'abric de la força, iniciaven la seva arbitrària política, quan el general Prim va fer una crida al patriotisme nacional i amb plenes Constituents prometé solemnement que la quinta d'aquell any seria l'última que a la nació s'efectuava.

La minoria republicana va creure en la sinceritat de les paraules del president del Consell de ministres i, donant fe a la seva promesa, actuar de mediadora entre el Govern i el poble, calmant-lo de l'actitud revoltosa que prenia.

Però el 1870 continuava el govern necessitant diners i homes, ja que la causa de la guerra d'Ultramar subsistia i el general Prim, oblidant la seva paraula donada l'any anterior, presentar les corts un projecte de llei per realitzar una quinta de quaranta mil homes.

La minoria republicana protestà de nou, oposant-se a les pretensions del president del Consell amb arguments irrebatibles; però la injustícia del dret de majoria ofegar la seva protesta i la iniqua llei va ser aprovada per la majoria de les Constituents, que es titulava liberal.

Davant la solució donada pel Govern aquell assumpte, els Comitès republicans provincials consultar en l'actitud que havien de prendre a la minoria legislativa, i aquesta, que havia acordat en les seves bases no sortir-se de la legalitat, contestà que deixava la qüestió lliure a cadascú per tal que obrers a mesura que creieu convenient.

El govern transmeté les seves ordres als Municipis de tota Espanya i el 1r de Maig aparegueren en totes les localitats, bans dels respectius alcaldes primers anunciant les operacions preliminars de la quinta, sorteig que s'hauria de verificar el dia 6 d'aquest abril. Les protestes començaren, però el govern continua fent oïdes sordes a aquestes.

A gairebé totes les capitals de província s'organitzaran manifestacions contra les quintes, actes patrocinats pel Comitè republicà corresponent.

A Madrid se celebrà la manifestació el dia 14 de març, sortint de la Plaza de Oriente, recorrent els carrers de l'Arenal, Puerta del Sol i Alcalá, aturant-se en un gran solar que hi havia passats els Campos Eliseos, al costat de la carretera, en aquest punt Sorni, Soler, Blanc i altres persones de la minoria republicana pronunciaren els seus discursos contra les quintes.

Entorn dels manifestants a Madrid, a la rodalia de la Puerta de Alcalá van trobar el general Prim, que tornava de revisar el règim de voluntaris de la Libertad, del que era comandant honorari el seu fill.

Els manifestants van envoltar el president del Consejo, intentant que parlés. Resistint-se el general a fer-ho i d'un grup proper llençaren una taronja que tocà el primer ministre, aquest s'enfurismà i això va provocar algunes carreres que, afortunadament, no van tenir conseqüències lamentables.

Però l'endemà es presentà el comte de Reus a les Constituyentes clamant contra els republicans, acusant-los com culpables d'aquella situació i amenaçant que deixaria a un costat tota política liberal i que adoptaria mesures reaccionàries.

L'amenaça no causà gran sensació, donat que, en realitat, la conducta seguida pel general Prim, encara que no presumis d'això, no podia ser més reaccionària del que ja era.

A Barcelona la manifestació contra les quintes es va fer el diumenge 20 de març, a les deu del matí.

Els manifestants, en un número d'uns dotze mil, entre els quals hi havia moltes dones i nens, es reuniren en el passeig de Sant Joan, dirigint-se al Govern Civil ordenadament.

En el Passeig de la Duana, una Comissió va anar a entrevistar-se amb el governador de la província, Don Facundo de los Rios y Portilla, presentant-se, com a representant del Govern de Madrid, "que els habitants de la circumscripció de Barcelona protestaven pacíficament, sí, però amb totes les seves forces, contra la contribució de sang, abolició de la qual en va escriure el poble en el seu programa en verificar-se la revolució de setembre."

El governador digueu als comissionats que transmetria les seves manifestacions, i la imponent multitud, entre la que anaven uns setanta estendards amb lemes contraris a les quintes, es van dirigir cap a la Plaça Universitat, on després de sentir la veu de diversos oradors, es va dissoldre pacíficament.

Actitud del Govern, la Diputació i l'Ajuntament

Mentre la minoria republicana tractava d'obstruir el projecte de llei d'aquella quinta a les Corts, i en gairebé totes les poblacions grans i petites es van celebrar manifestacions de protesta contra aquest projecte, la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, monàrquiques les dues corporacions (doncs en aquesta [la primera] no s'havia celebrat el sufragi per reelegir-la i en aquesta [la segona] els consellers republicans electes encara no havien pres possessió del càrrec, per disconformitat amb el procediment del jurament), coneixedores sense cap mena de dubte de què el Govern a contracorrent, aprovaria l'impopular projecte, encaminarien les seves tasques al fet que els efectes d'aquest, en convertir-se en llei, no perjudiquessin els barcelonins, i buscaren la manera de lliurar a la joventut de la quinta, sense que tinguessin necessitat d'oposar-se el projecte en discussió.

La Diputació es dirigí al Govern, a qui va exposar que Catalunya ja havia enviat tres batallons de voluntaris a Ultramar, en virtut d'aquest mèrit sol·licitava que, si no es podia eximir totalment a aquesta patriòtica regió de la quinta, si més no la quantitat d'homes que se li exigia, fos menor al que es demanava a altres regions que cap sacrifici havien fet per la pàtria.

El govern sens dubte tindrien compte l'exposició de la Diputació de Barcelona, però la rebaixa demanada no es va dignar atorgar-la.

L'Ajuntament, mogut per un instint ja més pràctic, com pla, però quasi irrealitzable a la pràctica, prengué una altra direcció, sense oposar-se tampoc, com és natural, al projecte del seu mandatari en el Govern.

El pla de l'ajuntament era el de satisfer en diners el que Barcelona hagués de donar en homes.

Per dur a terme el pla va ser nomenada una Comissió especial, de la que formava part Rius i Taulet, Trávila, Cabot, Argenté i Albert, comissió que començà immediatament la publicació d'al·locucions i proclames plenes de bones expectatives per aquell sector perjudicat per la quinta, però que en general convencien poc els que afectaven.

En uns pocs dies d'haver-se constituït la Comissió municipal, va dirigir una exposició al governador Civil exposar-li la forma com creia factible el pagament dels substituts que havien d'anar a files en lloc dels barcelonins.

Heus aquí les principals fonts d'ingrés per la recaptació amb què la comissió contava i que l'exposició proposava:

> "Primera. Es farà una derrama general des de 20 fins a 120 escuts entre tots els mossos, veïns d'aquesta capital, que hagin de concórrer al sorteig de l'any vigent, afectant aquest es faran entre ells les corresponents classes amb l'objectiu de què cada un contribueixi segons el seu estat de fortuna.
>
> Segona. S'obrirà una subscripció voluntària entre tots els veïns d'aquesta ciutat, fent-se un sentit clamp el seu patriotisme, sol·licitant alhora l'eficaç cooperació de les

mares de família perquè, constituir-se en Comissió, coadjuvin poderosament a la fita de les humanitàries i patriòtiques finalitats que aquesta corporació municipal es proposa realitzar.

Tercera. S'aplicarà l'import de les resultes que per infracció de les ordenances municipals imposi aquest Ajuntament, en la quantitat que per la llei d'arbitris municipals corresponguin al mateix, a la formació d'un fons especial supletori destinat a cobrir l'import de la substitució.

Quarta. S'augmentarà amb el mateix objecte en quatre maravedisos el preu de cada bitllet de les rifes setmanals dels Empedrats i de la Casa de la caritat d'aquesta ciutat i en dos maravedisos és el de cada bitllet del Sant Hospital d'aquesta, a l'efecte d'aquest es faran les gestions oportunes amb les juntes dels dos darrers indicats establiments, amb el patriotisme de què cal esperar que no deixaran d'accedir els desitjos de V.E. el favor d'una obra tan recomanable com la de què es tracta."

D'aquests quatre mitjans indicats, només els dos darrers eren els que podien tenir alguna eficàcia, doncs els dos primers, que afectaven directament a la població, aquesta trobava més expeditiu que no tinguessin lloc més quintes que haver de pagar per redimir-se d'elles.

Mentre la Comissió efectuava les seves gestions, les operacions per preparar el sorteig, què havia de fer-se el dia 3 d'aquest abril, prosseguien, i els ànims anaven escalfant-se més cada dia davant l'actitud estoica del Govern, que no atenia cap de les peticions que l'opinió general presentava.

La Diputació va sol·licitar que s'endarrerís la data del sorteig, l'Ajuntament va fer el mateix, fonamentant-se en el fet que els treballs preliminars no estaven acabats.

Ambdues peticions no van tenir una altra contestació que un ban del governador civil concebut en aquests termes:

"El "Butlletí Oficial" d'aquesta província del 16 de febrer últim s'inserí l'ordre de S.A. el regent del regne de l'11 del mateix mes disposant que els ajuntaments procedissin des de llavors a verificar les operacions preliminars per a la lleva de l'exèrcit corresponent a l'any actual.

Pròxim el primer diumenge d'abril, assenyalat per la llei de 30 de gener de 1856 per al sorteig general de tots els pobles de la Península, he de recordar als ajuntaments d'aquesta província el deure ineludible en què es troben de practicar aquestes operacions en el mencionat dia; advertint-los que estic disposat a obrar amb l'energia més gran si alguna d'aquestes corporacions deixés per qualsevol motiu de complimentar les disposicions de la llei.

Haig de prevenir, a més a més, els ajuntaments de la província que el sorteig no prejutja la qüestió de la redempció dels soldats per als Municipis o Diputació provincial, perquè allò pot i s'ha de resoldre adoptant les mesures legals que suggereixin a les dites corporacions el seu reconegut cel i patriotisme."

De forma que, en virtut d'aquest ban, podien l'Ajuntament i la Diputació fer les reclamacions que tinguéssim per convenient, però per sobre de tot el dia 3 d'abril s'havia de celebrar el sorteig.

El poble barceloní es trobava per sobre excitat, degut el comportament d'aquell Govern, model de cinisme i tossudesa.

Intervenció dels intransigents

Malgrat l'ordre del governador civil de la província, a Barcelona, la capital, el sorteig no es va poder realitzar el dia 3 d'abril, perquè efectivament, faltaven alguns requisits que calia complir, i que a l'alcalde primer, Soler i Matas, ho va notificar al públic en un avís que deia:

> "Resultant que no ha pogut acabar-se la rectificació de l'allistament dels mossos concurrents electoral lleva de l'exercit, en estar pendents de contestació alguns oficis dirigits a diversos alcaldes d'altres poblacions, per, a la seva vista, acordar les inclusions i exclusions que siguin precedents.
>
> Faig saber: que el dia de demà, 3 de l'actual, continuarà la indicada operació de rectificació en les set seccions d'aquesta ciutat, que es trobaran reunides totes amb aquest efecte a les Cases Consistorials de deu a dotze del matí."

L'autoritat civil, davant la impossibilitat de poder realitzar el sorteig el dia 3, va posar pressa a la municipal perquè assenyalés el dia, i l'alcalde indicar el dia 5, en la creença de què ja haurien acabat tots els tràmits pendents.

El dia prefixat el sorteig no es va celebrar a Barcelona, però si en els restants pobles de la província, fins i tot en els més propers, com Sants, Gràcia i Sant Andreu, que llavors no estaven agregats a Barcelona i formaven municipalitats a part.

En aproximar-se la data del sorteig, cada dia circulava amb més insistència la veu que s'anaven a produir avalots.

La impopularitat del Govern havia anat en augment, a causa d'aquella actitud seva tan poc contemporitzadora.

Prim i comparsa s'havien col·locat descaradament front a front al poble; i aquest, responent sempre els impulsos del seu cor, millor que a la raó, es disposava a acceptar el repte, sense comprendre que en la lluita havia d'arribar la pitjor part, ja que encara que aquells no tenien el suport de la justícia de la seva causa, comptaven amb el de la força, que sempre pràcticament és el que val més.

Per aguditzar més encara aquella situació tan crítica, el mateix dia 3 d'abril tingué lloc un acte de gran transcendència, precisament en aquells moments.

El partit republicà de la ciutat de Barcelona havia d'escollir nou Comitè local i aquell dia es verificava l'elecció d'aquest.

A la candidatura dels partidaris de la política d'atracció (nom que es donava als dirigents des del discurs de Castelar en el cafè La Perla) és presentar la candidatura intransigent, que pel seu radicalisme, tenia grans simpaties, donades les circumstàncies d'aquells dies.

A la votació els intransigents van obtenir 3799 vots i els de política d'atracció 2052.

En conseqüència varen guanyar per majoria els intransigents i el Comitè quedar constituït per Sans, Benjoch, Altadill, Almirall, Domènech, Lázaro, Buxó, Simal, Bosch, Rosell, Amorós, Morros, Clavé (J.A.), Martí, Wehrle, Sanahuja i León.

La victòria del bàndol intransigent era cosa descomptada en aquells moments en què l'opinió en massa era hostil al Govern, i per tant, no admetia aproximació ni cap contemporització amb el mateix, des del moment que aquest tampoc es trobava disposat a cedir la més modesta concessió.

Conseqüència del triomf dels intransigents va ser un canvi total de procediments, que de seguida inicià el partit republicà de Barcelona.

El Consejo Federal Nacional, en un recent manifest, en aconsellar al partit respecte de la qüestió de les quintes, va dir que cada província actués segons les seves conveniències.

En cas d'haver-se escollit un Comitè local de política d'atracció, aquest hauria procurat que els esdeveniments es desenvolupessin sense sortir-se de la legalitat, i enfront de la irreductibilitat del Govern, és molt possible que haguéssim arribat a una solució igual o similar a la proposada pel Municipi barceloní.

Però sota la direcció dels intransigents, el pas cap a la violència era cosa indubtable.

Les eleccions del Comitè local republicà van tenir efecte el dia 3 d'abril, a l'edifici de l'Institut de segon ensenyament.

No afirmaré que els intransigents fossin els causants dels fets de l'any 70; però és una coincidència molt estranya que en els diferents punts de Catalunya on hi va haver avalots, aquests van començar en iniciar-se el sorteig, i que a Barcelona es van iniciar les barricades el dia 4, és a dir, la vigília del dia de sortejar-se, o sigui l'endemà de nomenar-se el Comitè intransigent.

Aquest, si no va prendre part activa en el moviment, va influir en l'ànim dels més exaltats, afegir llenya al foc, en aquell foc de la indignació, en el que n'hi havia prou amb una lleugera espurna perquè prengués ràpidament.

Avalots a Sants

A la nit del diumenge dia 3 circularen per Barcelona notícies molt alarmants referent al sorteig assenyalat per aquell dia i realitzat a gairebé totes les localitats d'Espanya.

Segons rumors, a diferents localitats de Catalunya hi havia hagut a avalots.

Es deia que Sant Feliu del Llobregat un grup d'homes havia assaltat les Cases Consistorials, destruint les urnes que havien de servir per verificar el sorteig promovent-se per aquest motiu una forta baralla, a la que haurien resultat nou morts sobre el terreny.

A Viladecans, les dones sabien revoltar encenent una foguera en mig de la plaça, disposant-se a fer malifetes que no dugueren a terme perquè l'alcalde va suspendre al sorteig.

A Vic, Martorell i diverses localitats de l'Empordà també s'arriba a la violència suspenent-se l'operació de la quinta.

Aquestes notícies, algunes certes, exagerades la majoria, enaltiren les passions, ja excitades, dels descontents de Barcelona i pobles propers i l'endemà es van iniciar els avalots a Sants.

Es disposava a l'Ajuntament d'aquesta municipalitat a donar inici el sorteig quan les Cases Consistorials varen ser envaïdes per una multitud compacta, de la que en formaven part unes dues mil persones, entre les que dominaven les dones, obreres de l'Espanya Industrial i altres fàbriques de la barriada, i un gran nombre d'adolescents.

Van irrompre els amotinats en l'edifici, entraren a la sala on s'havia de realitzar el sorteig, van fugir els edils santsencs i la multitud es va apoderar llavors del mobiliari, urnes, llistes i documents, i, ho van llençar tot pel balcó, formaren amb tota una imponent pira a la qual van calar foc arribant les flames fins a l'alçada de les cases properes.

Part d'aquella multitud des de les Cases Consistorials es van dirigir a l'església parroquial; unes dones es van apoderar de les claus, varen entrar el temple, on es van tancar, i, pujant el campanar, van romandre-hi quasi tot el matí tocant sense interrupció a sometent.

A la crida de les dones es llançaren el carrer alguns grups d'homes armats.

Un d'aquests grups va atrapar els regidors que havien sortit de l'Ajuntament, agredint-los. L'alcalde segon va ser mort d'un tret. Un altre regidor va rebre una ferida d'arma blanca el coll.

Un altre dels grups van a camí al punt de la carretera que separava la Vila de Sants de la barriada d'Hostafrancs.

Amb la graveta que hi havia en aquell lloc per l'arranjament del pis de la carretera formaren una barricada l'entrada del pont a l'extrem proper a Barcelona i pel costat contrari proper a Sants formaren una contra-barricada amb carros posats en filera.

Darrere la barricada, armats amb escopetes dolentes de caça hi havia uns cent homes.

Quan Gaminde va tenir notícia dels avalots succeïts a Sants, hi envià a aquell punt un nombrós contingent de forces d'infanteria, carabiners a peu i a cavall i cavalleria.

En arribar les tropes davant de les barricades formaren davant de les mateixes per prendre-les a l'assalt, però els revoltats enarboraven bandera de parlament i no es van trencar les hostilitats.

Les negociacions donaren per resultat que els amotinats es retirarien de les barricades, aquestes van ser desfetes

Prenent-se aquest acord a un quart d'una, i els pocs moments cessà el toc de sometent, que no s'havia aturat des de les primeres hores del matí.

Però cap a tres quarts d'una retornà el toc de les campanes. Les tropes entraren a Sants i des de les cantonades i d'altres barricades aixecades a l'interior de la població trencaren els amotinats el foc, durant la lluita fins mitja hora més tard, hora en què les tropes aconseguiren prendre els punts estratègics dels insurrectes, que vàrem fugir en direcció a Collblanc.

Els carabiners varen fer un bon nombre de presoners, que en fer-se nit foren portats a Barcelona i empresonats a les Drassanes.

A darrera hora del matí, davant dels fets de Sants, l'agitació que es notava a Barcelona i Gràcia i les notícies que rebien d'alguns pobles propers, el capità general, Eugenio de Gaminde, va declarar la plaça en estat de guerra, anunciant-ho d'aquesta manera un ban fixa't en els llocs de costum.

Durant els dies successius començava la lluita a l'interior de Barcelona i a la part inferior de Gràcia, intentaren revoltar-se de nou a Sants, dirigint-se cap aquesta Vila els insurrectes fugitius, units a força contingents del pla del Llobregat.

Però des de Montjuïc disparaven canonada rere canonada a les multituds que apareixien a Collblanc i els insurrectes es veien obligats a retrocedir.

Durant el dia 6 vingué a Barcelona un batalló d'enginyers. A la sortida de Molins de Rei van trobar la via fèrria i la línia telegràfica descompostes i van procedir a arreglar-les, essent hostilitzats incessantment. A la rodalia de Sants la rereguarda dels enginyers va ser atacada pels revoltosos, que van aconseguir fer uns quaranta presoners, que van tenir detinguts, deixant-los anar a primeres hores del dia 9.

Durant els dies que el poble va estar revoltat, arribaren tropes de diferents punts de Catalunya, envaint els carrers de Sants, on el diumenge de Rams, dia 10, quedar restablerta la normalitat.

Barricades a Barcelona

Al matí del dia 4, mentre a Sants tenien lloc els fets relatats a l'anterior capítol, cap a les dotze s'iniciaran els avalots a Barcelona.

En aquella hora es presentà un grup d'homes a la plaça de la Constitució [1]que, el crit de "Abaix les quintes!", pretenia entrar a les Cases Consistorials.

Els municipals suposaren a les pretensions dels revoltats, grup que es va anar engrandint i del que varen començar a llançar-se a pedres contra els agents de l'autoritat, produint algun ferit.

A la Diputació es trobava aquarterat un contingent de les forces de Tarragona, arribades la vigília de Tordera.

Van sortir de la plaça disposats a buidar-la, però els revoltats es resistien a retirar-se; va sonar un tret, es van precipitar les carreres i pedrades i els de Tarragona varen fer algunes descàrregues contra els que fugien pel carrer de la Llibertat (avui de Ferran[2]), ferint alguns dels fugitius.

Poc després d'iniciar-se el guirigall, com feia poc més de mitja hora que havia aparegut el ban declarant l'estat de guerra, la ciutat va ser ocupada per les tropes en els seus punts més estratègics, patrullant pels carrers forces d'infanteria i cavalleria.

Es prohibí la circulació per la plaça de la Constitució. La plaça Nacional (avui Reial[3]) va ser ocupada per la Guàrdia Civil. En els campanars i teulats que dominaven les Rambles se situaren força retens de tropes.

A l'extrem de les Rambles, davant de les Drassanes, hi va acampar una companyia d'artilleria; una altra al passeig de Sant Joan i una altra en les places de Catalunya i Constitució.

A la tarda no van obrir les botigues i els teatres anunciaren la suspensió de les funcions d'aquella nit.

A les quatre els veïns de la plaça del Pedró van començar a aixecar barricades amb les taules del mercat. Hi anaren algunes forces, intentant els caps de les mateixes seduir als alçats que desistissin de la seva actitud; però aquests no van atendre a raons, prosseguint en les seves tasques bàsiques iniciant-se el tiroteig entre les tropes i els civils, fent-se trets aïllats.

A mitja tarda aparegué un avís del governador civil, que després d'aconsellar als ciutadans que no es deixessin endur per la violència, acabava dient:

”Però si la fatalitat fes necessària la lluita, adverteixo a totes les persones honrades que no vulguin formar part en ella que es retirin a les seves cases en sentir les canonades disparades des del Castell de Montjuïc, doncs 10 minuts després de la tercera significarà el combat."

[1] Avui plaça de Sant Jaume
[2] Apunt fet pel mateix autor Conrad Roure
[3] Apunt també fet pel mateix autor Conrad Roure

Afortunadament, durant el dia 5 les previsions del govern no van necessitar ser portades a la pràctica, doncs a l'interior de la ciutat no hi va haver avalots.

Els carrers de Sant Ramon i Sant Pacià s'intentà la formació de barricades; però les patrulles de la guàrdia civil que circulaven per aquell barri ho van impedir.

Tot i això, es van aixecar en els carrers de la Cadena, Cera, Aurora i altres d'aquell districte, i en el districte II, barris de Sant Pere, Sant Cugat i plaça de Sant Agustí Vell.

Durant aquell dia van arribar moltes tropes d'altres districtes militars i en el port van entrar dos bucs de guerra, circulant el rumor de què es dirigia a Barcelona l'esquadró en ple.

A la nit el silenci era absolut, destorbat únicament pels trets aïllats que partien ara d'algun terrat, ara de les barricades.

Pels carrers circulaven poques persones. Els teatres no funcionaven; el capità general havia obligat que les tavernes tanquessin a les vuit i els cafès a les deu; els trets aïllats feien el trànsit insegur i el cel estava tapat, amenaçant pluja; així que per tots els conceptes feia una nit més pròpia per quedar-se a casa que per sortir, exposat a mil perills.

Durant tot el dia 5, fins a les dotze del migdia del 6, es va fer el sorteig de la quinta sota la presidència del governador civil interí, Figuerola, doncs el que ho era en propietat, Facundo de los Ríos, el dia 4 va rebre per telègraf el seu cessament.

L'operació del sorteig no va ser interrompuda, efectuant-se amb plena legalitat.

El dia 6 va ploure des de la matinada fins a la nit, sent per aquest motiu poc freqüent als atacs entre insurrectes i governamentals.

Les barricades del barri de Sant Pere, que s'havien aixecat amb número de trenta, varen ser preses per les tropes després d'una preparació d'artilleria que durà des de les nou del matí fins a l'una de la tarda. En la lluita hi va haver poques baixes.

Pacificant aquell districte, els soldats van recórrer les cases, indicant als veïns que podien circular lliurement per aquells carrers.

Alhora intentar les tropes prendre les barricades del districte IV; però aquestes van ser defensades tan fermament que van haver de desistir en el seu objectiu.

En diversos punts de la ciutat les tropes es varen adonar que alguns civils utilitzaven l'anomenada pólvora blanca, que no produeix fum, fent molt difícil esbrinar d'on procedien els trets quan eren atacats.

Durant el dia 7 varen ser preses les barricades del carrer de Ponent i les properes al carrer del Conde del Asalto[4], acabant la lluita a l'interior de Barcelona.

Les baixes que hi va haver durant els quatre dies de lluita varen ser poques per tant un bàndol com l'altre.

[4] Avui Carrer Nou de la Rambla

El dia 8 les barricades varen ser aixecades, les taules del Padró posades en els seus llocs corresponents i les botigues obertes al públic, reiniciant-se la vida ciutadana amb normalitat.

Les tropes procediren al desarmament d'alguns veïns, es varen produir detencions de persones conegudes pels seus ideals republicans.

Sublevació de la Vila de Gràcia

Els fets de major transcendència que van tenir lloc aquells primers dies d'abril van succeir a Gràcia, vila llavors amb Municipi independent del de Barcelona, a la que el general Gaminde va castigar durament per la seva rebel·lia.

A la sublevació i presa de Gràcia va succeir un misteri a primera vista inexplicable.

El nombre d'insurrectes que a la Vila es varen aixecar era escàs, igual o menor que els que hi havia a Sants o Barcelona; l'armament de què disposaven també era escàs i dolent; de manera que els graciencs podien oferir una resistència molt voluntariosa i heroica, però ineficaç davant del nombre y del poder de les tropes.

A més a més, la posició estratègica de la població era molt favorable per a ser envoltada i presa, sent molt avantatjós l'atac que podia fer-se-li pel costat de la muntanya.

Tot i això, el setge durà cinc dies; en el mateix concorregueren uns cinc mil homes amb quaranta canons i els projectils que es van llançar sobre la vila van ascendir a diversos milers.

Cert que Gaminde va entossudir-se a prendre-la per la part amb més desavantatges per ser atacada; però perquè no ho va intentar per un altre costat més assequible? ¿Va ser potser perquè l'objectiu no tenia importància i el que li interessava era la justificació d'una llarga lluita?

La resistència i l'entrada de Gràcia varen ser un misteri que només té explicació recordant la peculiaritat d'aquell brigadier que ja en setembre de l'any anterior ens havia donat mostres de la seva estranya estratègia.

* * *

Els avalots a Gràcia vàrem començar el matí del dia 4, quant a les Cases Consistorials anava a començar el sorteig per la quinta.

Com a Sants, un centenar de ciutadans de la vila, envoltats per un nombre imponent de dones i adolescents, començar a recórrer els carrers el crit de "Abaix les quintes!”

Part dels amotinats entraren a l'edifici de l'Ajuntament, fent-se amb el mobiliari, llistes, llibre de registre i documents, que varen dipositar en una pila enfront de la façana de l'edifici.

Un altre grup es dirigí a l'església parroquial, es va apropiar de les partides de naixement, que va ajuntar a la pila de papers i mobiliari que hi havia davant les Cases Consistorials, calant-hi foc.

L'escala de les mencionades Cases va ser enderrocada fins al primer pis, respectant tan sols d'aquell edifici els estris dels bombers, que es trobaven a la planta baixa.

Algunes de les dones amotinades es van apoderar de la Torre del Rellotge, situada a la plaça de la Constitució[5], lligant una corda a la campana van començar a tocar a sometent.

El nucli dels homes que figuraven entre els amotinats va anar en augment i es dirigiren a l'entrada del carrer Major[6], davant la casa de la Marquesa[7], va procedir a l'aixecament d'una barricada doble protegida per una rasa.

Durant tot el dia la campana de la torre del Rellotge va continuar tocant a sometent. Com les tropes no arribaven, els revoltats prosseguiren en el seu objectiu i, amb la idea de protegir les barricades del carrer Major, van sortir al passeig de Gràcia, tombant tots els arbres que hi havia entre aquesta via i el sortidor de la part superior, escampant els troncs per tot l'ample del passeig amb l'objectiu de què constituïssin un destorb per l'avanç de les tropes que havíem d'anar a l'atac de Gràcia.

Pel costat contrari aixecaren també barricades a la rodalia de la Fontana per guardar el carrer Major dels atacs que s'hi podien dirigir pel costat de la muntanya.

Construïren altres barricades en les entrades dels carrers dels extrems de la Travessera, a les cantonades exteriors de les places del Rellotge[8], per un costat i del mercat per l'altre i en altres punts.

Les tropes no arribaven i els revoltats van poder continuar tranquil·lament la seva organització.

Es va nomenar una Junta, que es trobava al davant dels amotinats i que dictava disposicions "sota pena de la vida", transmetent les seves ordres en nom del Club Federal.

Els revoltats, el vespre del dilluns, ascendir a uns mil homes, un nombre incalculable de dones que pertanyien a la classe obrera i molts jovenets de dotze a déu i vuit anys.

El quarter general es trobava a la plaça del Rellotge, mantenim forts grups a la barricada del carrer de Bonavista i en la de la Fontana.

El dimarts, a l'arribada de tropes de refresc, el brigadier Gaminde ordenar que s'ataqués la Vila de Gràcia.

Una bateria d'artilleria de muntanya es col·locà al passeig de Sant Joan, a l'encreuament amb el carrer de Consell de Cent, i des d'allà començar a disparar contra la Vila emocionada a les cinc del matí.

---

[5] Aquesta plaça urbanitzada en 1836 inicialment s'hauria anomenat plaça d'Orient i posteriorment de la Constitució; el 5 de setembre de 1907 prengué el nom de Rius i Taulet i des del 8 de gener del 2009, plaça de la Vila de Gràcia.
[6] Avui Gran de Gràcia
[7] Avui desapareguda, situada a l'extrem nord dels Jardinets de Gràcia.
[8] Un altre nom, aquest no oficial, per la plaça actualment anomenada plaça de la Vila.

Pel passeig de Gràcia ascendiren algunes peces d'artilleria rodada i en arribar a uns cent metres abans de l'últim sortidor del passeig es van col·locar en bateria, començant a disparar contra les primeres cases i les barricades del carrer Major.

Poc després la bateria va avançar, es va situar en el mateix sortidor; un contingent d'infanteria va prendre possessió de les cases de la dreta del passeig anomenades de Vilaró i un altre destacament es va instal·lar a les de l'esquerra conegudes per les cases de Salamanca.

Els projectils de l'artilleria enderrocaren la doble Barricada i destruïren la façana d'algunes cases i de l'església de Jesús; però els amotinats, a cobert en finestres, teulats i escaletes, contestaven el foc.

La campana de la torre del rellotge seguia tocant a sometent sense aturador i els artillers van intentar fer-la emmudir disparant contra la torre.

Les dones deixaren penjar la corda per la part exterior del carrer i varen prosseguir tocant.

El primer tret contra la popular campana passar gairebé tocant el penell de la torre; el segon passar per la seva dreta i el tercer després de fer caure part de la cornisa, va tocar la campana, trencant-la.

Però la campana va seguir tocant.

En aquell primer dia d'atacs a Gràcia es calcula en vuit-cents els projectils que es van llançar sobre la vila.

Resistència de la Vila de Gràcia

L'acarnissament amb què era atacada per l'artilleria la Vila de Gràcia, en termes estratègics, no era més que una preparació, que continuar durant el dimecres, dia 6, sense que les tropes iniciessin el més lleu moviment per entrar a la mencionada vila.

Les cases s'ensorraven, la pólvora i la metralla es gastava sense fi i la gent es preguntava quin era l'objectiu que Gaminde es proposava amb aquell incessant tiroteig.

No seria sens dubte per allunyar els insurrectes de Gràcia, ja que la part superior de la Vila es trobava acordonada per forces d'infanteria i d'artilleria de muntanya, que impedien la sortida a qui ho intentava.

Aquestes forces mantingueren el foc amb alguns grups que, arribats de Sant Gervasi i Sarrià, pretenien entrar a la vila.

L'actitud de la tropa fou en aquest cas molt encertada, impedint que els amotinats rebéssim nous reforços.

Però també va sostenir el foc amb altres grups que, sortim de Gràcia, es dirigien cap a Vallvidrera. Per què? No hauria sigut molt millor, més humà, encara que menys bèl·lic, naturalment, que la vila hagués quedat deserta?

Sens dubte; però això no convenia a Gaminde, perquè bombardejar alguna Vila buida hauria sigut el súmmum de l'extravagància…

I ell estava disposat a ser extravagant, però no tant.

Tot i que Gràcia es defenia molt dèbilment, bé o malament es defenia, i això era el que li convenia.

Però, quina defensa podien fer quatre-cents homes, pèssimament armats, contra cinc mil soldats, perfectament equipats, i vint peces de gran calibre i unes altres quatre-centes (diverses vegades el mateix Roure deia que en realitat eren 40) que vomitaven ferro incessantment?

Pel costat del passeig de Gràcia i per la part del carrer Girona els amotinats replicaven molt de tant en tant els trets de la tropa.

Si no hagués sigut per aquestes rèpliques i el continuo toc de la campana trencada, ningú hauria cregut que gràcia es trobava en peu de guerra.

De totes maneres, resultava una precaució massa prudent la de Gaminde de fer que les setanta peces d'artilleria escampessin metralla sobre aquella vila, a la que amb els seus cinc mil homes hauria pogut prendre fàcilment, per molt que resistissin el mig miler escàs d'herois que en ella hi havia.

Per justificar la seva actitud l'extravagant brigadier manà a un comissionat de la Diputació de Barcelona per a trobar-se amb els amotinats.

El comissionat va tractar de convèncer-los què es retiressin a les seves llars, fent-los present que Gaminde, amb les seves tropes, no entraria a la vila fins que no tingués la seguretat de no trobar obstacles al seu pas, finalitat a què responia aquell bombardeig incessant, que augmentava o decreixia a intervals, però que no cessà totalment ni un moment durant tot aquell dia.

Perquè els amotinats no varen fer cas als consells del comissionat continuà la lluita, si és que això se li podia anomenar lluita.

El dia 7 va prosseguir el foc, però amb molta menys intensitat que durant els dies anteriors.

A les dues de la tarda una nova Comissió de diputats es va presentar en les barricades gracienques, fregant els amotinats que aturéssim la lluita amb l'objectiu d'evitar mals majors.

L'entrevista entre diputats i insurrectes va tenir lloc al costat exterior de la primera barricada. Un cop feta per aquells la petició, entrar en aquests a l'interior de la defensa, d'on van sortir després d'una hora, entregant els comissionats un plec, sense cap firma, però amb un segell del Club Federal, en el que posaven com a condició per rendir-se que les tropes suspendrien les hostilitats i es retirarien durant tres dies, en aquest interval una Comissió de veïns de Gràcia passaria a Madrid per recollir del Govern que se suspendria la quinta de l'any o què de realitzar-se ho fes com a l'anterior. En el cas que el govern accedís, els amotinats estaven disposats a abandonar la lluita.

La contestació era una mostra clara de com de desorientats es trobaven els amotinats, per la mateixa actitud de Gaminde, que els permetia suposar que representaven algun valor de lluita front l'exercit.

La petició no va ser atesa i es reprengué el bombardeig, donant-se per segur que l'endemà començaria l'assalt a la vila.

El secret de Gaminde, causa de tanta preparació, era l'assalt de la vila de Gràcia, Vila oberta I defensada per quatre-cents homes mal armats.

Però aquella transcendental acció, tan mesuradament preparada, anunciada pel dia 8, no es va fer aquell dia, concretant-se Gaminde a escombrar més del que ja ho estava aquell carrer Major en què no es veia circular una ànima.

El foc començar a les sis del matí i va prosseguir durant tot el dia.

Els insurrectes gairebé no contestaven.

Pel que es veia, havien acabat les municions i utilitzaven com a tals trossos de llauna, canonades de plom, baranes del balcó tallades en forma de daus…

Amb tot, Gaminde no es decidia a l'assalt.

Segons les seves pròpies manifestacions, no volia exposar l'èxit de l'acció per una precipitació a la qual res l'obligava. La ciutat encara no es trobava totalment pacificada, i tenia por a distreure les forces, quan aquestes es trobaven enfeinades en el difícil assalt de la Vila de Gràcia, tan sàviament preparat.

Però, tot i els temors de Gaminde, els oficials creuaven El passeig de Gràcia d'un costat a l'altre, sense que de les barricades els hostilitzés ningú.

I dos sergents d'artilleria varen penetrar fins a la segona d'aquestes barricades, sense que succeís cap mena de contratemps.

A l'anunci definitiu de què l'endemà seria presa per assalt la vila, una gran quantitat de veïns sortirem de Gràcia, dirigint-se fins a Vallvidrera, on a la falda d'aquesta muntanya varen acampar.

I amb l'angúnia al cor, esperant impacients la sort que cabria a la seva vila natal, de la que un brigadier s'havia enamorat per fer-la servir d'escambell en la seva carrera.

Assalt a la Vila de Gràcia

El dia 9, a dos quarts de cinc del matí, segons l'informe oficial de Gaminde; a les sis, poc abans de trenc d'alba, segons el cert, va començar el tan anunciat assalt a la vila de Gràcia, epíleg d'aquella tràgica lluita en què un home sacrificava un poble.

S'havia donat tanta importància a aquell acte i semblava els preparatius militars, que la batalla seria tan ensagnada, que la Diputació de Barcelona formar una mena de cos sanitari, format per metges, practicants, farmacèutics i sacerdots, que a les ordres del

diputat Eduardo Casanova, encara de fosca nit, es dirigiren cap a la vila veïna amb l'objectiu d'oferir els seus suports humanitaris a quanta gent ho necessités.

En fer-se de dia varen sonar tres trets de canó i els tres cossos de l'exèrcit que Gaminde havia format amb els seus cinc mil homes, portant cadascun dels tres un objectiu determinat, van entrar a la Vila per diferents punts, sense que ningú els impedís el pas.

Tot i això, la lluita era necessària i, d'on no n'hi havia, es provocava.

A aquella hora la totalitat de les cases es trobaven tancades, fins i tot amb moltes els seus habitants havien marxat feia dies; però als oficials els hi venia de gust plantejar que se'ls hi feia resistència des d'elles, les portes eren rebentades, envaïts els habitatges i maltractats als seus habitants, sense respecte ni a edats ni a sexes. I a on no vivia ningú, els mobles i objectes eren que rebien les expansions de còlera dels seus conqueridors.

Desgràcies n'hi va haver diverses, però van ser en la seva majoria provocades pels assaltants als més que pels defensors.

Tot i això, Gaminde va haver de reconèixer que havia trobat pocs enemics, però aviat trobar l'explicació: durant la nit, sens dubte, els rebels havien fugit.

En cas de resultar ser certa la fugida, aquesta hauria sigut, en tot cas, amb el consentiment de les tropes que envoltaven la vila.

Però no; de Gràcia havien fugit molt pocs, en cas que hagués fugit algun.

El que havia succeït és que foren comtats els que varen aguantar en la lluita i, per tant, comtats havien de ser els que trobarien a la vila en rendir-se.

Entre morts, ferits i presoners Gaminde trobaria el total dels que durant cinc dies van alimentar la seva extravagància, sostinguda per cinc mil homes i setanta peces d'abatre.

La resistència dels graciencs va ser de curta durada a l'entrada de les tropes i la vila va ser ocupada militarment.

Gaminde es va instal·lar en una casa del carrer Major i va començar el desarmament i les presons, que verificaven les tropes en una forma que més bé semblava un saqueig que una altra cosa.

Però aquestes malifetes, pel que semblava, eren necessaris perquè l'entrada a Gràcia tingués totes les característiques d'un veritable i considerable assalt.

Pacificada la vila, quedà en ella una Comissió militar sota el comandament del coronel Macías, que va prosseguir en els dies successius el desarmament i a les tensions.

Els fugitius anaren tornant i els dos dies aquella víctima de l'estratègia, carrers dels quals es trobaven plens de runa de les cases enderrocades pels trets de l'artilleria, recuperava el seu aspecte normal.

Gaminde, sense dubte perquè el seu valor fos reconegut, manà el següent despatx a la resta de províncies per mediació del governador interí Figuerola:

> "Acabada rebel·lió; completa tranquil·litat a Barcelona i pobles. Preparat pla d'atac a Gràcia a dos quarts de quatre. Viscudíssima resistència. Companyies caçadores prengueren barricades valerosament. Enemic, en nombre de sis-cents, es pronuncià en retirada. A dos quarts de set, victòria completa."

El telegrama era força exagerat, però així havia de ser.

El cèlebre assalt de Gràcia va valer a Gaminde el segon entorxat de tinent general.

* * *

Amb l'ocupació de Gràcia acabar aquell moviment insurreccional, ja que les altres poblacions que s'havien aixecat en armes per deposar la seva actitud.

A Sant Andreu, Poblenou, Sant Martí, Badalona, Montcada i restants poblacions properes canviaren de tàctica i, en lloc d'oposar-se al sorteig, van fer col·lectes per pagar el substitut els fills del barri a qui toqués en sort el fet d'haver d'entrar a files.

I el sorteig d'aquella quinta, malgrat la decidida oposició popular, es va dur a terme.

Els municipis com Gràcia, Sants i alguns altres, on els arxius varen ser incendiats, es va fer un nou empadronament i, tot i que endarrerí una mica, amb tot, es va dur a terme el sorteig.

A les Corts la minoria republicana demanar comptes al Govern de què va succeir a Barcelona; però el ministre de la Governació, Nicolás María Rivero, que havia substituït a Sagasta, es va posar malalt quan havia de donar explicacions i les comptes varen quedar pendents.

Com el cap de quinze dies d'haver-se pacificat Barcelona continuava la ciutat en estat de guerra, protestà d'això la minoria, fent-se ressò la premsa madrilenya, i el Govern va avenir-se a determinar que el 30 d'abril s'aixecaria aquella situació.

I Barcelona recuperar aquella normalitat que, per abús de poder en uns i esperit d'intransigència inconscient en altres, havia perdut.